

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ЕТАПУ РОЗВИТКУ РИНКУ ОРГАНІЧНОЇ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Ю.С. Завадська, аспірант
Житомирський національний агроєкологічний університет

Нагальною необхідністю є формування стратегії національної продовольчої безпеки України на основі підвищення економічної ефективності виробництва із одночасним збереженням довкілля. Потреба вирішення зазначеної проблеми обумовила становлення сфери органічного агровиробництва. Сучасний етап розвитку вітчизняного ринку органічної агропродовольчої продукції характеризується певними зрушеннями, однак, у той же час, і рядом чинників, що уповільнюють розвиток цієї галузі. Зазначені аспекти обумовлюють вибір теми дослідження.

Вивченню питань розвитку ринку органічної агропродовольчої продукції присвячені праці таких іноземних та вітчизняних вчених як І. Артиш, А. Говард, І. Кобець, А. Подолинський, Дж. Ір. Родел, В. Рудницька, М. Фукуока, О. Ходаківська та ін. Однак, питання особливостей сучасного етапу становлення зазначеного ринку в Україні залишаються недостатньо дослідженими і потребують подальших напрацювань.

Метою дослідження є визначення особливостей сучасного етапу розвитку ринку органічної агропродовольчої продукції в Україні. Об'єктом дослідження є процес становлення вітчизняного ринку органічної агропродовольчої продукції. Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних і практичних аспектів сучасного етапу розвитку ринку органічної агропродовольчої продукції в Україні. Методологічною основою дослідження був системний підхід, а також загальнонаукові методи пізнання такі, як співставлення та узагальнення, індукція і дедукція (визначено стан та перспективи подальшого розвитку сфери органічного агровиробництва), економіко-статистичний (опрацьовано масив статистичних даних та проведено аналіз показників економічної ефективності діяльності підприємств-виробників органічної продукції), абстрактно-логічний (сформульовано висновки).

Під виробництвом органічної продукції у світі зайнято 37,2 млн. га або 0,9 % сільськогосподарських угідь, у тому числі землі господарств перехідного періоду (станом на 01.01.2010 р.). Значна частина цих земель використовується для вирощування зернових. Сільськогосподарські угіддя задіяні під вирощуванням багаторічних

культур становлять близько 6 % або 2,4 млн. га. Відбувається постійне зростання кількості підприємств-виробників органічної продукції. Обсяг світового ринку органічної продукції становить 54,9 млрд. дол. США (станом на 01.01.2010 р.). [4]. Органічний напрям у галузі харчової промисловості є також одним з найбільш швидко зростаючих. У таких країнах, як Данія, Австрія та Швейцарія споживання органічних продуктів становить від 4,5 % до 5,5% у загальному споживчому кошику [3].

В Україні розвиток органічного виробництва знаходиться на стадії формування. Згідно з даними Міжнародної федерації органічного сільськогосподарського руху (IFOAM) площа сільськогосподарських угідь в Україні, сертифікованих у відповідності до органічних стандартів, становила у 2010 р. близько 270 тис. га, а кількість сертифікованих господарств виробників органічної продукції перевищувала 140. Однак, вже у 2012 р. їх кількість зросла до рівня понад 200 підприємств.

Структура посівних площ підприємств-виробників органічної продукції відображає сировинний напрям розвитку цієї сфери. Злакові зернові, які становлять майже половину вітчизняної органічної продукції рослинництва, практично у повному обсязі експортуються до країн ЄС. Така структура вирощування продукції характерна для ринку, на стадії становлення з нерозвиненим товарним асортиментом. Нині відбувається переміщення уваги товаровиробників до виробництва інших органічних сільськогосподарських культур із можливістю їх реалізації на вітчизняному ринку. Найбільшої популярності набуває розвиток виробництва овочів та фруктів. Крім того, значна увага приділяється вирощуванню олійних культур, таких як соняшник та соя [1].

Аналіз статистичних даних структури органічної товарної продукції засвідчує незначне пожвавлення тваринницького напрямку. Так, виробництво і реалізація м'яса ВРХ та свинини у 2011 р. порівняно із 2009 р. збільшились на 20 % і 10 % відповідно. Варто окремо відмітити швидкі темпи зростання виробництва органічної продукції бджільництва. Імовірно причиною зазначених змін є збільшення кількості виробників органічного меду, які успішно пройшли сертифікацію, що підтверджується даними сертифікаційної компанії ОС [2]. Визначальним чинником функціонування ринку органічної агропродовольчої продукції є ціна. Особливість органічних товарів – їх вища ціна (у середньому на 50-300 %), що підтверджується результатами дослідження. Проте, аналіз статистичних даних дає підстави констатувати певне перевищення ціни реалізації органічної

продукції у порівнянні із традиційною. Вища вартість зернових органічних культур зумовлена їх реалізацією на експорт. Натомість, органічна продукція тваринництва продається здебільшого як звичайна, за встановленими ринковими цінами. Наприклад, переважний обсяг молочної органічної продукції, за рахунок високої якості, реалізується на лінії виробництва дитячого харчування. Однак, цей чинник на загальний рівень ціни цієї продукції впливає несуттєво. Така цінова ситуація пояснюється, насамперед, відсутністю нормативно-правового врегулювання відносин у цій сфері, законодавчого закріплення статусу органічної продукції, що значно уповільнює розвиток ринку, що досліджується.

Важливим аспектом розуміння ринкової ситуації у сфері органічного агровиробництва є співвідношення цін на сільськогосподарську сировинну і кінцеву (товарну) продукцію. Вони значно різняться, що знижує рівень роздрібних продажів і розвиток ринку в цілому. Для нівелювання негативного впливу зазначених обставин нагальною необхідністю є розробка та практичне застосування єдиного механізму формування ціни у цій сфері. Важливим компонентом при формуванні ціни будь-якої продукції є її собівартість. У процесі дослідження проаналізовано діяльність 62 підприємств-виробників органічної продукції в Україні в 2011 р. (табл. 1).

Основною статтею витрат органічного виробництва є прямі матеріальні витрати, які за досліджуваний період становили 60 % від загальної суми собівартості. В їх структурі переважну частину складають витрати на насіння та посадковий матеріал, що пояснюється їх вищою вартістю закупівлі і, подекуди, необхідністю їх експорту із-за кордону, що у свою чергу впливає на ціну. При використанні органічного методу господарювання значно скорочуються витрати на нафтопродукти і мінеральні добрива. Крім того, за органічного агровиробництва значно вищими є прямі витрати на оплату праці, що становлять 21 % у загальній витратній структурі, порівнюючи із середнім рівнем витрат по Україні.

Однак, не зважаючи на скорочення деяких затратних частин виробництва органічної продукції, її більша вартість пояснюється рядом статей затрат, в яких немає потреби при виробництві звичайної продукції. Найбільша частка підприємств-виробників органічної продукції зосереджена у Лісостеповій зоні. При цьому, відслідковується відмінність розмірів земельних ділянок у зональному розрізі, що зумовлено виробничим напрямом та спеціалізацією господарств [2].

Таблиця 1

Витрати на виробництво органічної агропродовольчої продукції за елементами, 2011 р.

Показник	Витрати на виробництво продукції сільського господарства			
	всього в с.-г. "органічних" підприємствах України		всього в с.-г. підприємствах України	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Виробнича собівартість, всього	152597	100	99265870	100
у т.ч.				
Прямі матеріальні витрати	778245	51	70732223	76
насіння та посадковий матеріал	21364	14	8254940	8
мінеральні добрива	1526	1	12119610	12
нафтопродукти	7630	5	10651796	11
оплата послуг і робіт сторонніх організацій	28993	19	13947504	14
решта матеріальних витрат	18312	12	25758374	31
Прямі витрати на оплату праці	32045	21	9028885	9
Амортизація необоротних активів	91556	6	4845674	5
Відрахування на соціальні заходи	10682	7	3048946	3
Інші	22890	15	6435849	7

Джерело: побудовано на основі [2].

Характерним для органічного господарювання в Україні є значне використання у виробництві орендованих земель – понад 90 %. Відбувається поступове зменшення розмірів вітчизняних сертифікованих органічних підприємств. Господарства із відносно великою кількістю земель для цієї сфери є виробниками зернових, що вирощуються з метою експорту. Забезпеченням органічною агропродовольчою продукцією здебільшого займаються невеликі підприємства із меншими площами земель, що пояснюється високою вартістю процедури сертифікації (ціна у галузі рослинництва встановлюється у залежності від кількості задіяних в органічному виробництві площ земель).

Провідна сертифікаційна компанія в Україні – Органік Стандарт. Крім вітчизняної Органік Стандарт на органічному ринку України функціонує ряд іноземних сертифікаційних компаній. Найширше із них представлені компанії Німеччини (ABCert, Lacon, Ceres, BCS) та Італії (ICEA, Bioagricert, Suolo e Salute). Основна частка вітчизняної органічної продукції сертифікована у відповідності до стандартів EU, що засвідчує експортну спрямованість українських товаровиробників на ринок Європи.

Потреба збалансованого розвитку агроєкосистеми зумовила виникнення та поступове становлення сфери органічного агровиробництва як у світі, так і в Україні. Діагностика сучасного стану вітчизняного ринку органічної агропродовольчої продукції засвідчила, що показники його функціонування зростають, проте вони не відповідають рівню розвинених країн. Для забезпечення його ефективного розвитку у майбутньому необхідно розробити комплексну програму рішень і дій щодо підвищення рентабельності вітчизняного виробництва, удосконалення структури та інфраструктури цього ринку.

Література

1. Вирощування в Україні органічної сої. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до докум.: <http://organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-31-18-30-02>
2. Статистичні дані Органік стандарт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://organicstandard.com.ua/ua/clients>
3. Vision for an Organic Food and Farming Research Agenda to 2025 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до докум.: http://www.tporganics.eu/upload/TPOrganics_VisionResearch_Agenda.pdf Willer, Helga and Lukas Kilcher (Eds.) (2011) The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2011. FiBL-IFOAM Report. IFOAM, Bonn and FiBL, Frick сr. 152.